

ภาษาและฉันทลักษณ์ ในเพลงเรือภาคใต้: ท้องถิ่นกับการธำรงอัตลักษณ์ และตัวตนในสังคมร่วมสมัย

บทนำ

บทความนี้ต้องการศึกษาการประกอบสร้าง
อัตลักษณ์ของคนใต้ผ่านเพลงเรือภาคใต้ โดยการ
พิจารณาการใช้ภาษาถิ่นและฉันทลักษณ์ท้องถิ่น
ในตัวบทเพลงเรือ เพื่อแสดงให้เห็นว่าภาษาและ
ฉันทลักษณ์ท้องถิ่นมีบทบาทในการธำรงสำนึกความ
เป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ของท้องถิ่นเจ้าของเพลงเรือ
อย่างไร การธำรงดังกล่าวนี้มีความหมายอย่างไร
ในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงซึ่งห่อหุ้มท้องถิ่น
เจ้าของประเพณีเพลงเรืออยู่

คำว่า “เพลงเรือภาคใต้” นั้น ผู้ศึกษาต้องการ
ให้สื่อหมายถึงเพลงเรือชาวใต้ที่ใช้เล่นในประเพณี
ชักพระ ซึ่งปัจจุบันยังมีปรากฏอยู่เพียงสองแห่งคือ
เพลงเรือเกาะพะงัน ในพื้นที่หาดท้องศาลาตำบล
เกาะพะงัน อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
และเพลงเรือแหลมโพธิ์ ในพื้นที่หาดแหลมโพธิ์
ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

โดยเพลงเรือเกาะพะงันเป็นการละเล่นของชาว
ตำบลเกาะพะงัน ตำบลเพชรพะงัน และตำบลบ้านใต้
อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นกลุ่มคน

ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเกาะพะงัน ส่วนเพลงเรือแหลมโพธิ์เป็นการละเล่นของกลุ่มคนที่ใช้คลองคูตะเภาสัญจรและหล่อเลี้ยงชีวิต ประกอบด้วยผู้คนในพื้นที่อำเภอบางกล่ำ อำเภอกวนเนียง และตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

เพลงเรือดังกล่าวมีเนื้อหาของบทเพลงและลักษณะการละเล่นหรือการถ่ายทอดอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในขณะเดียวกันก็มีท่าที่ที่แสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งคล้ายคลึงและต่างกันไปตามฐานคติของการดำรงอยู่ ท่าที่ดังกล่าวนี้เป็นภาพแทนของความเป็นคนใต้ที่แต่ละชุมชนปรารถนาจะสำแดงออกมาให้คนภายในและภายนอกถิ่นได้ประจักษ์ ไม่ว่าจะเป็นการประจักษ์นั้นจะรับรู้กันใน วงกว้างหรือไม่ก็ตาม ชุมชนก็ได้แสดงความปรารถนาที่จะสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาผ่านการสร้างบทเพลงเรือและการสร้างประเพณีในปัจจุบันสมัย การศึกษาเพลงเรือครั้งนี้แม้เป็นการศึกษาเนื้อหาของเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเนื้อหาของวรรณคดีประเภทหนึ่ง ทว่าไม่ได้มุ่งแสวงหาลักษณะของอัตลักษณ์หรือสภาพสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านเนื้อหาของวรรณคดี แต่จะมุ่งค้นหาตามแนวทางของการศึกษาวรรณคดีในเชิงสังคม โดยอาศัยแนวทางการศึกษาในด้านสังคมวิทยาแบบหลังสมัยใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ด้วยความตระหนักว่าชุมชนมีความพยายามอยู่เสมอในการพยายามหยิบเอาวิถีชีวิต ความเชื่อ หรือคตินิยมอันเป็นอัตลักษณ์หรือปรารถนาที่จะให้เป็นอัตลักษณ์มาเป็นเครื่องมือในการหยัดยีน ต่อสู้หรือต่อรองกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เข้ามากระทบ ทั้งที่โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

ผู้เขียนได้อาศัยแนวความคิดในการศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของคนใต้ผ่านเพลงเรือประกอบด้วยความคิดเรื่องการโยกย้ายถิ่น

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ และการประกอบสร้างความจริง เห็นได้ว่ากระแสโยกย้ายถิ่นนั้นได้ถูกนำไปประกอบสร้างเป็นกิจการพาณิชย์และกิจกรรมบันเทิงในที่สุด เช่นตลาดย้อนยุค ตลาดน้ำชุมชน เป็นต้น ในขณะที่การประกอบสร้างอัตลักษณ์ และการประกอบสร้างความจริงนั้น เห็นได้จากปรากฏการณ์การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งการประกอบสร้าง ความจริงชุดต่างๆ ผ่านสื่อมวลชน

ในการศึกษาเรื่องการโยกย้ายถิ่นนั้น มีการศึกษาด้านรูปแบบและเนื้อหาของกิจกรรมย้อนรอยอดีต โดยพบว่ามีทางเลือกนำเนื้อหาอดีตบางประการมาประดิษฐ์สร้างใหม่ และหลายครั้งก็ไม่ได้นำเสนออย่างโดดๆ แต่อาศัยกลวิธีการผสมผสานของเก่ากับของใหม่คละเคล้ากันไป กล่าวในอีกนัยหนึ่ง การโยกย้ายถิ่นนั้นก็คือการประกอบสร้างอดีตเพื่อรำลึกถึงตัวตนหรืออัตลักษณ์ที่เคยเป็นมาในอดีตนั่นเอง ในด้านการสื่อสารมวลชนนั้น มีลักษณะการศึกษาเนื้อหาและรูปแบบของการผลิตสารของสื่อมวลชนต่างๆ ที่มีลักษณะของการประกอบสร้างความจริงแบบต่างๆ ตามความปรารถนาของผู้สร้างหรือผู้ผลิตสื่อเหล่านั้น โดยผู้สร้างได้ผ่านการคัดสรรหรือปฏิเสธที่จะคัดสรรสิ่งใดเพื่อใช้ในการประกอบสร้างความจริงนั้น เช่น การสื่อความหมายในภาพยนตร์เพื่อสร้างอุดมการณ์ความรักชาติ รักต่างเพศ ความคิดเรื่องผิวขาวผิวดำ การเลือกนำเสนออุดมการณ์บางอย่างทำให้อุดมการณ์อีกอย่างถูกลดทอนหรือละเลยไป ภาพยนตร์จึงเป็นเครื่องมือในการประกอบสร้างอุดมการณ์ผ่านสายตาของผู้สร้างนั่นเอง การศึกษารูปแบบการผลิตสาร ได้แก่การศึกษากลวิธีประกอบสร้างอัตลักษณ์ของภาพยนตร์นั้นจากองค์ประกอบต่างๆ เช่น การใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่เป็นคนใน

และคนนอก การใช้ฉันทะคร และบทสนทนาเป็นต้น ตลอดจนศึกษาการเข้ารหัสและถอดรหัสของผู้รับสารหรือผู้ชมภาพยนตร์ ส่วนด้านการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ มีการศึกษาการประกอบสร้างดังกล่าวผ่านท่าทีของรัฐบาลและท่าทีของกลุ่มชนเอง โดยทั้งสองกลุ่มเลือกและไม่เลือกที่จะนำเสนออุดมการณ์บางอย่าง ตลอดจนตัดทอนหรือเพิ่มเติมอุดมการณ์บางอย่างเพื่อหวังรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง เช่น การเลือกใช้นิทานของคนลาวลุ่มที่เน้นการนำเสนอเรื่องความขยัน อดทน และซื่อสัตย์ เพื่อประกอบสร้างอัตลักษณ์ของคนลาวใหม่ และเลือกเน้นการนำเสนอตัวละครชนชั้นสูงในแง่ที่มีพฤติกรรมเอารัดเอาเปรียบเพื่อตอกย้ำนโยบายของความเท่าเทียม

กล่าวโดยสรุปการศึกษาการประกอบสร้างอดีต การประกอบสร้างความจริง และการประกอบสร้างอัตลักษณ์นั้น มีลักษณะการศึกษากลวิธี การประกอบสร้างในด้านรูปแบบและเนื้อหา การเลือกและไม่เลือกความจริงบางประการ เพื่อนำเสนออุดมการณ์บางประการ โดยเหตุนี้ผู้เขียนจึงนำแนวทางการศึกษาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเรื่องการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเพลงเรือภาคใต้

ผู้เขียนพบว่าองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นภาคใต้ในเพลงเรือภาคใต้นั้นคือการใช้ภาษาถิ่นอารมณชั้น และฉันทลักษณ์ เพื่อสื่อสารถึงความเป็นท้องถิ่น ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียด ต่อไป

การใช้ภาษาถิ่นและอารมณชั้นในวัฒนธรรมและตัวตนของคนใต้

ลักษณะของคนใต้ที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ ลักษณะของคนหัวแข็ง ไม่ยอมใคร มีความสนใจในเรื่องการเมืองการปกครอง ความเป็นผู้นำ ควบคู่ไปกับการเป็นคนมีไหวพริบ ปฏิภาณ ตลกขบขัน พุดจาสองแง่สามง่าม และสื่อสารด้วยสำเนียงที่ห้วน กระชับ และเป็นสำเนียงทองแดง โดยลักษณะเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรม นิทาน ละครรภาพยนตร์ และมหรสพความบันเทิงท้องถิ่น เช่นหนังตะลุงและโนรา เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของคนใต้เอง มากน้อยเพียงใดคงศึกษาได้จากศิลปกรรมแขนงต่างๆ ที่ยังต่อลมหายใจอยู่ในปัจจุบัน

การศึกษาเพลงเรือก็เป็นหนทางหนึ่งในการคลี่คลายคำตอบนั้น จากการศึกษาพบว่าเพลงเรือภาคใต้มีการใช้ภาษาถิ่นอย่างต่อเนื่องและเข้มข้น ภาษาถิ่นดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์แนบแน่นกับการสร้างอารมณชั้น นอกจากนี้เพลงเรือแต่ละถิ่นก็มีความแตกต่างกันด้วยภาษาถิ่นย่อยและลักษณะคำประพันธ์ ในขณะที่เพลงเรือแหลมโพธิ์ใช้คำประพันธ์แบบกลอนสี่คล้ายกลอนโนรา และมีท่วงทำนองที่ซับซ้อนที่มีคำสร้อยให้ลูกคู่รับคล้ายกลอนเพลงบอก เพลงเรือเกาะพะงันก็มีลักษณะคำประพันธ์คล้ายกาพย์ยานี 28 อันเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่นิยมในกลอนสวดภาคใต้

1. ภาษาถิ่น และอารมณ์ขัน

เพลงเรือเกาะพะงันและเพลงเรือแหลมโพธิ์ เป็นเสมือนตัวแทนของเพลงเรือภาคใต้ตอนบนกับเพลงเรือภาคใต้ตอนล่าง ในขณะที่เพลงเรือเกาะพะงันเป็นตัวแทนของเพลงเรือภาคใต้ตอนบนกลุ่มที่ใช้ภาษาถิ่นไชยา เพลงเรือแหลมโพธิ์ก็ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเพลงเรือแห่งลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา ส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กลุ่มที่ใช้ภาษาถิ่นสงขลา ลักษณะของภาษาถิ่นที่ปรากฏในบทเพลงแต่ละแห่งจึงแตกต่างกันด้วยคำศัพท์ การสะกดคำ และสำเนียงการเปล่งเสียง โดยภาษาถิ่นดังกล่าวปรากฏใช้อย่างโดดเด่นในเพลงเรือทั้งสองแห่งนี้เพื่อตอกย้ำอัตลักษณ์ท้องถิ่น ดูเสมือนว่ายิ่งคนรุ่นใหม่ลดความนิยมในการใช้คำศัพท์ท้องถิ่น ภาคใต้น้อยลงเท่าใด เพลงเรือก็กลับยังคงสืบทอดการใช้ภาษาถิ่นมาอย่างเข้มแข็ง บางบทเพลงถูกเลือกมานำเสนอใหม่ซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่ออธิบายวิถีชีวิตที่เคยเป็นมาในอดีต และวิถีชีวิตเหล่านั้นก็อธิบายได้ดีด้วยภาษาถิ่นนั่นเอง เช่น การประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมชาติ ที่เรียกเป็นคำศัพท์ท้องถิ่น เป็นต้น ยกตัวอย่างเพลงเรือแหลมโพธิ์ เช่น

เหล่าเถื่อนกินไม่ได้	เจ้านายบังคับ
ตาลเมาบนปลาย	ใครกินนายจับ
เรากลับถูกปรับ	กลับกินเหล่าโรง
ต้องไปหาดีใหญ่	ไปซื้อแม่โขง
เรากินเหล่าโรง	นึกโล่งหัวใจ
แม่โขงสีแดง	มีน้ำแข็งใส
กินเหล่าโรงไทย	ไม่มีใครจับกุม
แดงนอกแดงใน	บายใจบ่าวหนุ่ม
ทั้งมิกทั้งดุม	สุขุมใจกาย
ขึ้นกินเหล่าเถื่อน	พวกเพื่อนเสียหาย
เหล่าเถื่อนกินมิได้	เจ้านายบังคับ
ตาลเมาบนปลาย	เจ้านายสั่งจับ

เห็นได้ว่าบทเพลงข้างต้นใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นปะปนอยู่มาก ทั้งนี้หากใช้คำศัพท์มาตรฐานคงไม่ได้ธรรสทางอารมณ์ในเชิงขบขันล้อเลียน ดังการใช้คำ “มิก” ซึ่งหมายถึง ดื่มอย่างกระหาย โฉมน้ำให้เห็นภาพอาการยกไหเหล้าขึ้นดื่มเอาๆ อย่างหิวกระหาย ในขณะที่ “เหล่าโรง” หมายถึง เหล้าที่ผลิตจากโรงงาน เมื่อนำมาเลือกใช้ล้อกันในลักษณะคู่ตรงกันข้ามระหว่าง “เหล่าโรง” กับ “เหล่าเถื่อน” ก็ชวนให้เข้าใจความไปในทางเสียดสี โน่นโยบายของรัฐเรื่องการจับกุมเหล่าเถื่อน ซึ่งเป็นเหล่าที่ผลิตภายในท้องถิ่นจากทรัพยากรในท้องถิ่น ในขณะที่เหล่าพื้นบ้านดื่มไม่ได้แต่เหล่าโรงกลับดื่มได้ อย่างไรก็ตามเพลงบทนี้ก็เล่าเรื่องวิถีชีวิตและพฤติกรรมของคนได้ไปด้วยว่าชอบดื่มเหล้าที่ปรุงมาจากตาลโดนดเรียกกันว่าน้ำตาลเมา และเหล่าโรงที่ได้รับความนิยมก็คือเหล้ายี่ห้อแม่โขง รวมทั้งต้องไปซื้อในตัวเมืองหาดใหญ่ อันหมายถึงว่าหาดใหญ่เป็นศูนย์กลาง

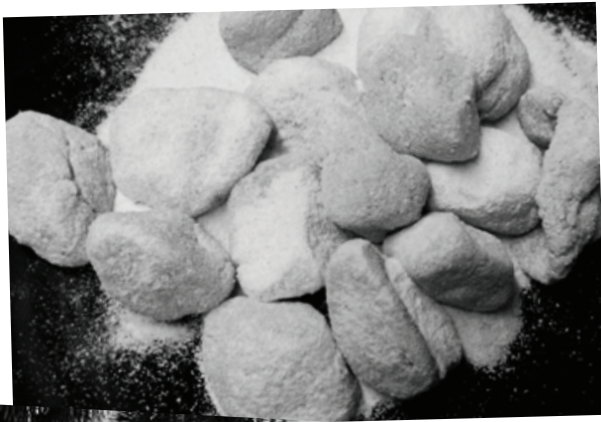
การคำที่อยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้บทเพลงก็ให้ความรู้เรื่องนโยบายใหม่ของภาครัฐไปด้วยว่า ตอนนี้หากใครผลิต ขาย หรือดื่มเหล้าเถื่อนก็ต้องถูก “นาย” ซึ่งหมายถึงตำรวจจับในที่สุด ฉะนั้นจึงต้องระมัดระวังตนกันให้ดี การใช้ภาษาถิ่นมีส่วนสัมพันธ์กับฉันทลักษณ์ใน บทประพันธ์ด้วย เช่น การใช้คำ “คุม” ซึ่งหมายถึง ดม เมื่อเลือกใช้คำดังกล่าวก็ทำให้รับสัมผัส กับ สุขุม ในวรรคต่อมาด้วย ตัวอย่างการใช้ภาษาถิ่นในเพลงเรือแหลมโพธิ์อีกบทเพลง เช่น

จวกเขลียกจวกเคลียก	เคยเปี้ยกแจ็กแจ็ก
ทิมขลือกซักแซล็ก	แล้วแคว็กกับมื่อ
หรอยจ้งฝ้งจรง	ชายหญิงอย่าถื่อ
รสฝ้งดั่งฮื่อ	ถื่อมาแจกจ่าย
เคยจากซ้นฟ้า	เทวาสั่งให้
นำมาจำหน่าย	ให้ญาติได้รู้
ผมทำเคยกลุ่ม	ผลิตด้วยขนมดู
นำมาเปิดไซว์	ขนมดูมาทิม
เอามาแจกจ่าย	ให้ญาติได้ชิม
บ่าวใดได้ทิม	อาจยืมในใจ
เคยจันไม่หนอน	ซุกซ่อนในไห
ใส่เคยไว้ใน	ปิดให้หุ้มเชือก
เพื่อนสาदन้าใส่	ผูกให้เคยเปี้ยก
จวกเขลียกจวกเคลียก	เคยเปี้ยก แจ็ก แจ็ก

บทเพลงข้างต้นมีการใช้ภาษาถิ่นได้ที่แสดงกลิ่น อาการ และ เสียง เป็นอย่างมาก คำว่า “จวกเขลียก” หมายถึงคละคลุ้งไปด้วยกลิ่นเมือกควา เพราะเป็นกลิ่นของ “เคย” หรือ กะปิ ที่เปี้ยก “แจ็กๆ” หรือ ฉะๆ นั้นเอง “ทิม” หมายถึง ดำ “แคว็ก” หมายถึง ควัก “หรอย” หมายถึง อร่อย “ฝ้ง” หมายถึงกลิ่นฉุน เห็นได้ว่าคำเหล่านี้ให้เสียง ภาพ รส และกลิ่น มุ่งเน้นให้เห็นภาพที่ตลกขบขันด้วย คือชวนให้นึกให้เห็นภาพคนที่กำลังนั่งควักกะปิที่เปี้ยกแฉะเพราะโดนน้ำรด ทั้งกลิ่นกะปิติดที่จมูกจัดก็ชวนให้เห็นภาพที่ไม่ชวนมองหรือไม่น่าอยู่ท่ามกลางกลิ่นเหล่านี้ “ทิมขลือกซักแซล็ก” “แคว็ก” “แจ็กแจ็ก” คำภาษา

ถิ่นเหล่านี้เล่นเสียงสัมผัสทำให้เกิดอารมณ์สนุกสนานเมื่อนำไปขับร้องเป็นเพลง ทั้งส่วนใหญ่เป็นคำตายที่ออกเสียงได้หนักแน่นเวลานำไปขับร้องเป็นเพลง ส่งผลให้บทเพลงมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ภาษาถิ่นยังมีความสัมพันธ์แนบชิดกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น การทิมเคยแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวประมงที่นำทรัพยากรจากท้องทะเลคือกุ้งมาแปรรูปเป็นเคยหรือกะปิ อาหารสำคัญในครัวเรือนภาคใต้ อันแสดงให้เห็นถึงอาชีพและอาหารการกินที่สัมพันธ์กับท้องทะเล ส่วน “ขนมดู” หมายถึงขนมพื้นบ้านทำด้วยข้าวคั่วตำคูลูกกับน้ำตาลโตนดและปั้นเป็นก้อนคลุกด้วยแป้ง

ทั้ง เคย และ ขนมดู เป็นอาหารขึ้นชื่อของผู้คนลุ่มทะเลสาบสงขลา กล่าวคือ เคย สัมพันธ์กับทะเล และขนมดู สัมพันธ์กับข้าว และตาลโตนด ซึ่งเป็นทรัพยากรที่อุดมอยู่ในท้องถิ่นนั่นเอง

บทเพลงทั้งสองบทข้างต้นได้ฉายภาพวิถีชีวิตของชาวลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาในอดีต เป็นเพลงที่ได้นำมาใช้ประกอบการละครเล่นมาก่อนหน้านี้มากกว่ายี่สิบปี แต่ก็ได้นำกลับมาใช้ใหม่เสมอเมื่อต้องการบรรยากาศของความสนุกสนาน โดยเฉพาะเพลงบทแรกซึ่งเป็นเพลงบทเอกที่ได้รับกรกล่าวขวัญกันมากที่สุด ทำที่นี้แสดงให้เห็นเจตนาในการเลือกนำบทเพลงที่สำแดงภาษาถิ่นและวิถีของคนในท้องถิ่นมาผลิตซ้ำอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามเพลงเรือแหลมโพธิ์ที่แต่งขึ้นใหม่ในปัจจุบันก็ไม่ได้ละเลยภาษาถิ่นที่อธิบายวัฒนธรรมก่อนเก่า โดยได้เลือกนำภาษาถิ่นดังกล่าวมานำเสนออย่างแยบยล เช่นบทเพลงประกอบประเพณีรับเทียนมาในวันที่ 11 เมษายน 2559 ที่ว่า

ยกข้อต่อกล่าว
แควี๊ดจ๋อนลอกวาน
การรับเทียมดา
ขอช่วยเทวา
ตากแดดตากฝน
นานอกจานไถ
เข้าจนยันค่ำ
ได้ผลจากฟ้า
ทำนาทุกปี
ฝนไม่อำนวย
เห็นใจชาวนา
คิดใครไม่ทัน
คิดว่าอริวย

เรื่องราวโบราณ
พ่อจนทำนา
ทำนาได้ผล
ชาวนาเราจน
ถึงจนก็ทำ
นาในจานทำ
หน้าดำจู้จี้
ข้าวปลาสวยดี
ฟุ้งที่เทียมดา
ญาติยายเต็มบ้าน
เทวดาไม่ช่วย
หันไปเล่นหอย
กลับช่วยเข้าไปเหลย

เพลงเรือบทนี้ใช้ประกอบพิธีรับเทียมดาใน เทศกาลสงกรานต์เมืองหาดใหญ่ เทียมดาหมายถึง เทวดา การรับเทียมดาเป็นพิธีรับเทวดาองค์ใหม่ เข้ามาประจำเมืองในวันจับปี๊บเดือน ด้วยความเชื่อว่าแต่ละรอบปีจะมีเทวดาองค์ใหม่หมุนเวียนกันมา ดูแลโลกมนุษย์ ในสังคมเกษตรกรรม เทวดามี บทบาทในฐานะผู้บันดาลฝนฟ้าให้ตกต้องตามฤดูกาล เพลงเรือบทนี้จึงแสดงความรู้สึกรักนึกคิดของคนใน สังคมเกษตรกรรมซึ่งประกอบอาชีพทำนา ที่ต้องการ ฝนให้ต้นข้าวอุดมสมบูรณ์ สังเกตได้ว่าแม้ประเพณี รับเทียมดาในปัจจุบันจะถูกนำมาปรับใช้สังคมเมือง แล้วก็ตาม แต่เพลงเรือแหลมโพธิ์ก็ยังนำไปเชื่อมโยง กับสังคมเกษตรกรรมก่อนเก่า ดังเจตนาของเพลงที่ แสดงไว้ตั้งแต่บาทแรกว่า “ยกข้อต่อกล่าว เรื่องราว โบราณ” เป็นที่น่าสนใจว่าผู้ประพันธ์เลือกใช้คำ “แควัดจ้อน” เพื่ออธิบายภาพของการแต่งกายแบบ โบราณคือการนุ่งโจงกระเบนแบบถักเขมรโดยรัง ชายพกให้สูงขึ้น เป็นการแต่งกายให้ทะมัดทะแมง ของผู้ชายเมื่อจะขึ้นตาล หรือทำงานที่ต้องระมัดระวัง เมื่อนำมาประกอบกับคำว่า “ลอกวาน” ซึ่งหมายถึง เปิดกันก็ชี้ชวนให้เห็นภาพขบขันของคนที่แต่งกาย

แบบ “แควัดจ้อน” นอกจากนี้ยังมีการใช้คำภาษาถิ่น เชิงขบขัน ได้แก่คำว่า “จู้จี้” ซึ่งหมายถึง มีดสนิท พรณนาหน้าตาของชาวนาที่ตากแดดหน้าดำว่า หน้าดำจู้จี้ เพื่อย้ำความว่าหน้าดำจริงๆ อย่างไรก็ตามทั้งเสียงและความหมายของคำๆ นี้ก็อาจชวน ให้ขบขันกับหน้าตาผิวพรรณของคนได้ที่มีผิวดำอยู่ แล้วกลับยิ่งดำเนินไปอีกได้เช่นกัน ภาษาถิ่นเหล่านี้ ล้วนย้ำเตือนอัตลักษณ์ของคนได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังแทรกเรื่องเสียดสีล้อเลียนชาวบ้านที่ ชอบเล่นหยอว่า “คิดไหนไม่ทัน หันไปเล่นหยอ คิดว่า อีรวาย กลับช่วยเข้าไปเลย” เพื่อสะท้อนสภาพของ คนที่หวังรวยทางลัดเนื่องจากคิดอะไรไม่ทัน หรือคิด อะไรไม่ออก แล้วหลงเข้าใจผิดว่าจะรวยง่ายๆ แต่ สุดท้ายก็ผิดหวังทำให้ต้องสูญเสียเงินทองไปโดยเปล่าประโยชน์ ข้อความตอนนี้ทั้งเตือนทั้งหยอกเย้า สร้างความสนุกสนานแต่ก็สามารถเชื่อมโยงเนื้อหา ที่สัมพันธ์กับชะตากรรมของชาวนาหรือชะตากรรม ของชาวชนบทผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้เป็นอย่างดี นี่คือการตอกย้ำอัตลักษณ์ของชาวใต้ ผู้นิยมการว่ากล่าวเสียดสีด้วยความตลกขบขัน และ ใช้ภาษาถิ่นอธิบายสภาพวัฒนธรรมของตนเอง

ด้านเพลงเรือเกาะพะงันมีการใช้ภาษาถิ่นกลุ่มไชยา ซึ่งมีความโดดเด่นในด้านการแปรคำตายที่สะกดด้วยแม่กกในภาษาไทยมาตรฐาน มาเป็นคำที่ออกเสียงด้วยพยัญชนะท้ายเสียงกก อันเป็นวัฒนธรรมการใช้ภาษาในแถบสุราษฎร์ธานี ชุมพร ระนอง พังงา ภูเก็ต และบางพื้นที่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดกระบี่ นอกจากนี้ภาษาถิ่นเกาะพะงันยังมีลักษณะเฉพาะของชาวเกาะด้วย การแปรเสียงอักษรกลางผันวรรณยุกต์ในภาษาไทยมาตรฐาน เป็นเสียงอักษรกลางผันด้วยวรรณยุกต์จัตวาแทน เช่น อ้อย เป็นอ้อยต้ม เป็น ต่อม ลักษณะเช่นนี้เป็นภาษาชาวเกาะ ได้แก่ เกาะสมุย และเกาะพะงัน ในท้องที่อำเภอเกาะสมุยและอำเภอเกาะพะงันจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตัวอย่างเพลงเรือเกาะพะงันเช่น

ปู่กันตานวย เคยช่วยชักพระ

เป็นปราชญ์เก่าก่อนว่ากลอนสอนลาย

ท่านมาจากไป ใจหาย

สืบสายจำเพาะ เกาะงัน

เห็นได้ว่าบทเพลงข้างต้นใช้คำ “พระ” สัมผัส กับ “จาก” ซึ่งเมื่อออกเสียงเป็นภาษาถิ่นก็จะกลายเป็น “จะ” อันทำให้คำทั้งสองสัมผัสสระกันอย่างลงตัว ลักษณะดังกล่าวเป็นเอกลักษณ์ของชาว เกาะพะงันที่ได้ยินอยู่เสมอผ่านท่วงทำนองเพลงเรือ ดังเช่นอีกบทเพลงหนึ่งว่า

พายเลียบเฉียบฉายเข้าใกล้ราชสีห์

แม่เปิดเหลือหลาดเด็ดขาดทั้งลำ

ทั้งอ้วนทั้งพีราชสีห์ตกกระ

เพราะคนเขาเหม็นกินกันจนเคย

คนซื้อคนหาเขาพากันเข็ด

ดูน่าทุเรศเปิดเทศพันธุไทย

เปิดค้างขนหดหัวอกเป็นหนอน

ขายใครไม่ได้คงแถมให้ฟรี

ดูดีดูทำน่าฆ่า

น่าทำเปิดตุ๋นจ้งเลย

คงขายได้ยากแล้วเหว

เปิดเหยจะได้ขายใคร

เพราะกลัวแม่เปิดตัวใหญ่

ขายใครได้ให้ฟรี

หมดความล้าพองราชสีห์

ราชสีห์คงถดหมดแรง

บทเพลงข้างต้นนี้ใช้คำ “กระ” สัมผัส กับ “ยาก” ซึ่งออกเสียงเป็นภาษาถิ่นได้เป็น “ยะ” อันจะทำให้คำทั้งสองเป็นคำสัมผัสสระได้อย่างลงตัวเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ถ้าไม่ใช่คนเกาะพะงันโดยแท้คงยากที่จะพินิจาคำศัพท์มาเล่นสัมผัสกันได้อย่างลงตัวเช่นนี้ เพราะมักจะไปนึกถึงคำสัมผัสในคำไทยมาตรฐานมากกว่า นอกจากนี้ยังมีการใช้คำว่า “ตลาด” หมายถึง “ตลาด” และคำว่า “เหย” หมายถึง “เอ๋ย” เนื้อเพลงกล่าวถึงการล้อเลียนแม่เพลงของเรืออีกลำด้วยการเปรียบเทียบหญิงสาวในเรือลำนั้นกับเปิดพันธุ์ไม่ดีและเป็นของเหลือจากท้องตลาดที่ไม่มีใครต้องการ ลักษณะการว่ากลอนเช่นนี้เป็นการ หยอกล้อและพูดจาข่มขวัญแบบเอาขึ้นเชิงกันนั่นเอง ซึ่งลักษณะการแซวเรือลำอื่นและล้อวอดเรือลำตนไม่ค่อยปรากฏในเพลงเรือแหลมโพธิ์ เนื่องจากเพลงเรือแหลมโพธิ์เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาประเภทลำใครล้ำมันมากกว่าที่จะไปว่ากล่าวหรือเปรียบเทียบตนเองกับคณะเรือลำใด ตัวอย่างของเพลงเรือเกาะพะงันที่มีเนื้อหาในเชิงเปรียบเทียบเปรียบเปรยเรือแต่ละลำอีกเพลงเช่น

เดื่อหวานหัวหม้ออ้อหรือควรวา
ทุกปีออกประชันว่าสั้นทั้งตัว
เปรียบเหมือนควายถึกที่คึกคะนอง
เป็นควายที่อาจผูกขาดเรื่อยไป
เขารอมหม่อมผลตระกูลควายซัง
ควายถึกเดื่อหวานชำนาญเรื่องชน
เป็นควายที่อาจขาดเที่ยวลงที่
ถึงเมื่อยามชนควายชนสิ้นแรง
หาหม้อไปแก้เจ็บแผลไม่หนอย
ถึงเจ็บต้องทนให้คนเขาลือ

ยักคิ้วลอยน้ำเคลงหัว
ไม่ได้เกรงกลัวผู้ใด
เจ้าของล่ำไ่วไม่ไหว
ไม่มีตัวใดหาญชน
ชนะทุกครั้งปีหน
สู้ทนช่างทอพอแรง
สู้ควายได้ดีทุกแห่ง
เลือดแดงตาล่อคาข้อมือ
เลือดย่อยเป็นทางขวางหือ
ยัดถือว่าโตโง่งเพลง

เพลงเรือบทนี้กล่าวถึงเรือลำที่มีชื่อเสียงคือเรือของบ้านมะเดื่อหวานที่ตักเสียงให้ลั่นลงเป็นเดื่อหวานตามการออกเสียงในภาษาใต้ เนื้อหาเปรียบเทียบฝีมือการขับร้องเพลงเรือของบ้านมะเดื่อหวานว่าอดทนและสู้ไม่ถอยเหมือนควายถึก ที่สู้จนยิบตาแม้จะต้องบาดเจ็บไม่น้อย (เหนื่อย) และสู้จนเลือดหยด (ย้อย) ก็ตาม แต่แม้บทเพลงจะชมคนมะเดื่อหวานก็แฝงน้ำเสียงกระแนะกระแหนอยู่บ้าง เมื่อเอ่ยว่ามะเดื่อหวาน “อ้อร้อ” ซึ่งเป็นการกล่าวถึงผู้หญิงที่ช่างเจรจาจับปากจับคอ หรือชอบอวดตน โดยอาการอ้อร้อก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ลำเรือของบ้านมะเดื่อหวานชนะการแข่งขันเป็นประจำ เพลงเรือบทนี้ยังให้ภาพประเพณีการร้องเพลงเรือเกาะพะงันด้วยว่ามีการแข่งขันการพายเรือและร้องเพลงทนกันด้วย โดยเป็นการแข่งขันจากคณะที่เป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน เห็นได้ว่าเพลงเรือเกาะพะงันมีทั้งการใช้ภาษาถิ่นและใช้โวหารอุปมาเปรียบเทียบให้เห็นภาพในเชิงชื่นชมกึ่งล้อเลียน โดยมุ่งหมายให้เกิดอารมณ์ขันเป็นหลัก อันเป็นลักษณะอันโดดเด่นของคนใต้ที่ชอบใช้ฝีปากในการเปรียบเทียบเปรียบเปรย และภาษาถิ่นก็มีส่วนสำคัญในการชี้ชวนให้เห็นภาพนั้นอย่างเด่นชัด กล่าวได้ว่าภาษาถิ่นที่ปรากฏในเพลงเรือทั้งสองแห่งมีลักษณะอันโดดเด่นที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะและตัวตนของคนใต้ และบ่งบอกอัตลักษณ์ของคนใต้แต่ละแห่งที่แตกต่างกันในรายละเอียดตามสภาพภูมิศาสตร์วัฒนธรรม เห็นได้ว่าเพลงเรือเกาะพะงันมีคำศัพท์เฉพาะถิ่นปะปนอยู่น้อยกว่าเพลงเรือแหลมโพธิ์ ซึ่งเป็นไปได้ว่าลักษณะพื้นที่ภาคใต้ตอนบนมีความใกล้ชิดกับพื้นที่ภาคกลางมากกว่าพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางหรือไข่มุกของความเป็นคนใต้ ภาษาถิ่นเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างสรรค์วรรณกรรมท้องถิ่น มีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นคติชน

เพลงเรือเกาะพะงัน
มีทั้งการใช้ภาษาถิ่นและ
ใช้โวหารอุปมาเปรียบเทียบ
ให้เห็นภาพในเชิงชื่นชม
กึ่งล้อเลียน
โดยมุ่งหมายให้
เกิดอารมณ์ขันเป็นหลัก
อันเป็นลักษณะอันโดดเด่น
ของคนใต้

ท้องถิ่นที่สื่อความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณชุมชนประกอบกัน นอกจากนี้การใช้ภาษาถิ่นในบทเพลงก็เป็นส่วนสำคัญในการสร้างอารมณ์ขึ้นให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย ด้วยเหตุที่ว่า “ไม่ว่า ชนชาติใดภาษาใด อารมณ์ขึ้นมักจะแสดงออกมาในรูปศิลปะพื้นบ้านเสียงเป็นส่วนใหญ่ และยิ่งไปกว่านั้นถ้าเป็นอารมณ์ขึ้นที่แสดงออกด้วยภาษาแล้ว ก็มักจะแสดงออกได้ดีที่สุดด้วยภาษาถิ่น” (เจตนา นาควัชระ, 2542, น.68) อารมณ์ขึ้นมักจะแนบแน่นอยู่กับการใช้ภาษาถิ่นอย่างเห็นได้ชัด อย่างที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าภาษาถิ่นมีส่วนชี้ชวนให้เห็นอาการ เสียง กลิ่น และภาพอย่างชัดแจ้ง อย่างไรก็ตามอารมณ์ขึ้นก็คงสื่อสารได้ดีกับคนใต้หรือคนถิ่นเดียวกันเป็นประการสำคัญ แต่ก็เป็นไปได้ว่าเสียงและบริบทของเนื้อหาประกอบด้วยลีลาการขับร้องก็อาจเรียกเสียงหัวเราะจากคนต่างถิ่นได้เช่นเดียวกัน

ภาษาถิ่นเป็นวัสดุสำคัญ ในการสร้างสรรควรรณกรรมท้องถิ่น มีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นคติชนท้องถิ่นที่สื่อความรู้สึกนึกคิด และจิตวิญญาณชุมชนประกอบกัน

2. คุณลักษณะท้องถิ่นกับความเป็นใต้

การให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของเพลงเรือปรากฏโดดเด่นในเพลงเรือเกาะพะงันเนื่องจากมีกติกากำหนดไว้ในกฎการประเพณีเพลงเรือ และให้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ในเนื้อหาของเพลงเรือเกาะพะงันหลายเพลงก็ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ดัง บทเพลงว่า

วัฒนธรรมวรรณกรรมท้องถิ่น
เพลงชักพระ (นะพี่เอน้องเหอ) นั้นมีมานาน
ลวดลายทำนองขับร้องไพเราะ
เอกลักษณ์เฉพาะ (นะนุ้ยเอนุ้ยเหอ) ของเกาะพะงัน

เป็นศิลป์เป็นศาสตร์มาตรฐาน
ผลงานเฉพาะเกาะงัน
เสน่ห์ฟังเพลินเกินฝัน
คู่ขวัญชักพระประเพณี

เพลงบทนี้เชิดชูค่าประเพณีของเพลงเรือเกาะพะงันว่าเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นบทเพลงที่มีความไพเราะ และเป็น “ผลงานเฉพาะเกาะงัน” หากดูหาชมในพื้นที่อื่นใดไม่ได้อีกอีกบทเพลงกล่าวถึงความไพเราะของบทประเพณีไว้เช่นกันดังว่า

คืนวันผันเปลี่ยนนเวียนมาจบ
รวมคนจัดแจงตกแต่งเรือพาย
เป็นประเพณีที่แสนสนะ
ราษฎรรัฐจัดงานเรื่องการแห่เรือ
พี่น้องชาวเกาะร่วมแรงแข่งขัน
ไซโยให้ก้องทั่วท้องนที
หมู่หนึ่งสองสามหมู่สี่หมู่ห้า
เป็นประเพณีชักพระบ้านเรา

ครบวันแห่พระลากสาย
เอาไว้แห่พระลากเรือ
เพลงเรือชาวเกาะเพราะเหลือ
ให้เหลือเป็นประเพณี
รวมกันอย่าได้หน่ายหนี
บรรเลงเพลงเรือบ้านเรา
มาร่วมแห่พระกับเขา
เก่าแก่มิชื่อลือชา

เพลงข้างต้นนี้กล่าวถึงการร่วมแรงร่วมใจกันของทุกหมู่บ้านในชุมชนต่อการสืบสานประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น คือประเพณีชักพระ โดยระบุว่าประเพณีดังกล่าวประกอบไปด้วยการแห่พระ แห่เรือและการใช้เรือพายลากพระ โดยไม่ลืมที่จะเน้นย้ำว่าสิ่งสำคัญในงานคือการร้องเพลงเรือซึ่งเป็นเพลงเรือชาวเกาะพะงันที่ทำให้เกิด “ประเพณีที่แสนสนะ” พร้อมกับเรียกร้องให้มีการสืบสาน “เพลงเรือบ้านเรา” ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางด้วยการ “ไซโยให้ก้องทั่วท้องนที” นอกจากการเน้นย้ำเรื่องบทเพลงอันแสนสนะแล้วหลายบทเพลงยังเน้นย้ำเรื่องรูปแบบคำประพันธ์ เช่น

ไหว้ครูผู้สอน ว่ากลอนชักพระ
หน้าแปดหลังหก ยกค่านำชม

วาทะไพเราะ เหมาะสม
นิยมจำเพาะ เกาะงัน

เพลงบทนี้ให้ความสำคัญกับครูผู้สั่งสอนหรือเป็นแบบอย่างในการแต่งคำประพันธ์เพลงเรือเกาะพะงัน อัน “นิยมจำเพาะเกาะงัน” ซึ่งหมายความว่า เป็นรูปแบบการประพันธ์ที่ปรากฏเด่นในท้องถิ่นเกาะพะงันเท่านั้น โดยมีลักษณะเป็นคำประพันธ์ที่เรียกเป็นภาษาชาวบ้านว่าหน้าแปดหลังหก ขนบนิยมนี้นี้ได้รับการตอกย้ำอยู่เสมอและมักจะแฝงไว้กับการกล่าวถึงเนื้อหาในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น บทเพลงว่า

แรมแปดค่ำเดือน ยามเดือนสิบเอ็ด
 ลงเรือลากพระ อย่าละอย่าเลย
 อย่าให้มรดก พลัดตกสูญหาย
 บรรพชนท่านสร้าง เยี่ยงอย่างชาวบ้าน
 แค่ออกพรรษา พร้อมหน้าเตรียมเรือ
 เรียงคำทำกลอน ไว้ว่าอนว่าชม
เกิดเพลงสี่บมา แด่น้ำหลังหก
 เสียงกลองคุมพระ บอกระเพณี

แซบเสร็จสิ้นการงานเหว
 อย่าเฉยเชื่อนแซแปรผัน
 สืบสายทอดทางสร้างสรรค์
 แต่วันเก่ากาลนานนม
 ผ้าเสื้อสำรวสวายสม
 ลับคมลมปากมากมี
มรดกเอกลักษณ์ศักดิ์ศรี
 งานดียิ่งใหญ่ใกล้แล้ว

เพลงเรือข้างต้นกล่าวถึงการเตรียมตัวเข้าสู่ ประเพณีชักพระด้วยการเตรียมเครื่องแต่งกายและ เตรียมคำกลอนสำหรับขับร้องประกอบการละเล่น โดยเน้นย้ำว่าคำกลอนนี้เป็นมรดกที่ควรค่าแก่ ความภาคภูมิใจและเป็น “มรดกเอกลักษณ์ศักดิ์ศรี” ของชาวเกาะพะงัน เพลงเรือเกาะพะงันมีลักษณะ คล้ายกาพย์สุรางคนางค์ 28 กาพย์เป็นที่นิยมในการ ประพันธ์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ นิยมเรียกกันว่า ราบ หรือลำดาบ แพร่กระจายอยู่ในกลอนสวดต่างๆ ทั้ง กาพย์ยานี และกาพย์ฉมัง กาพย์แบบเกาะพะงัน ต่างออกไปเป็นแบบเฉพาะของท้องถิ่น กล่าวคือ

กาพย์สุรางคนางค์ 28 หนึ่งบท ประกอบด้วยวรรค ทั้งหมด 7 วรรค แต่แต่ละวรรคจะมี 4 คำ รวมเป็น 28 คำ ส่วนเพลงเรือเกาะพะงันประกอบด้วยบทประพันธ์ ที่บทหนึ่งมีจำนวน 2 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคแรกมี 8 คำ และวรรคหลังมี 6 คำ เมื่อรวมกัน แล้วได้ทั้งหมด 28 คำเท่าจำนวนคำในกาพย์ สุรางคนางค์ 28 พอดี ชาวเกาะพะงันมีความ ภาคภูมิใจในลักษณะคำประพันธ์อันมีลักษณะ เฉพาะนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากในปัจจุบันไม่พบ ลักษณะคำประพันธ์แบบนี้ในพื้นที่ใด คำประพันธ์ ดังกล่าวจึงถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชน

ชาวเกาะพะงัน มีความภาคภูมิใจ
ในลักษณะคำประพันธ์
อันมีลักษณะเฉพาะนี้
เป็นอย่างมาก
เนื่องจากในปัจจุบันไม่พบลักษณะ
คำประพันธ์แบบนี้ในพื้นที่ใด
คำประพันธ์ดังกล่าว
จึงถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญา
ของBUSSWชน

เมื่อจัดกิจกรรมการแข่งขันประกวดเพลงเรือเกาะพะงันคณะกรรมการจึงให้ความสำคัญและเคร่งครัดกับบทร้องที่ถูกต้องตามระเบียบฉันทลักษณ์ โดยธรรมชาติเพลงพื้นบ้านจะไม่เคร่งครัดในฉันทลักษณ์ เพราะมักแพร่กระจายในวัฒนธรรมมุขปาฐะที่มุ่งเน้นการด้นด้วยปฏิภาณไหวพริบมากกว่า แต่คณะผู้จัดงานประเพณีชักพระเกาะพะงันก็ยึดถือเรื่องนี้เป็นความสำคัญในอันดับต้น ๆ จนมีคำกล่าวว่าถ้าไม่ใช้หน้าแปดหลังหกก็ไม่ใช้เพลงชักพระเกาะพะงัน อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานยืนยันว่าคำประพันธ์แบบหน้าแปดหลังหกจะเกิดขึ้นในพื้นที่เกาะพะงันเป็นพื้นที่เดียวหรือไม่ เนื่องจากในอดีตก็เคยมีการละเล่นเพลงเรือในพื้นที่ใกล้เคียงเช่นกัน เป็นต้นว่าการละเล่นเพลงเรือเกาะสมุย การละเล่นเพลงเรือไชยา และการละเล่นเพลงเรือชุมพร เป็นต้น ในอดีตคนเกาะสมุยเคยมาร่วมกิจกรรมละเล่นเพลงเรือกับชาวเกาะพะงันในฤดู

น้ำหลากด้วย และสำหรับเพลงเรือไชยาก็มีปรากฏในฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานีว่ามีการใช้บทประพันธ์ชนิดนี้เช่นกัน เมื่อชุมชนอื่นไม่มีการสืบทอดการเล่นเพลงเรือที่มีคำประพันธ์แบบหน้าแปดหลังหกอีกต่อไป มรดกดังกล่าวนี้จึงตกเป็นของชาวเกาะพะงันแต่เพียงผู้เดียว ฉะนั้นท่าทีของความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของบทประพันธ์แต่เพียงผู้เดียวนี้นี้จึงกลายมาเป็นเป็นท่าทีของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของชาวเกาะพะงันอย่างชัดเจน

ในส่วนของเพลงเรือแหลมโพธิ์นั้น ไม่ได้แสดงท่าทีของการยกย่องลักษณะคำประพันธ์อย่างชัดเจนแบบเพลงเรือเกาะพะงัน โดยไม่ปรากฏบทเพลงที่นำเสนอเนื้อหาที่กล่าวถึงรูปแบบคำประพันธ์และการชื่นชมคำประพันธ์ดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งรูปแบบการบันทึกคำประพันธ์ดังกล่าวก็แตกต่างกันไปตามความถนัดของครูเพลงแต่ละคน เช่น บางคนนิยม

บันทึกคล้ายรูปแบบกลอนแปด ในขณะที่บางคน นิยมบันทึกเป็นแบบกลอนสี่ ทั้งระบบคำสัมผัสก็ อาจมีสัมผัสเลื่อนบ้างรวมทั้งแตกต่างกันเล็กน้อย ระหว่างครูเพลงแต่ละคน แต่เพลงเรือแหลมโพธิ์ก็มีความ เป็นหนึ่งเดียวที่นิยมยกข้อความมานำเข้าสู่ เรื่อง เช่น การกล่าวว่ “ยกข้อต่อกล่าว” หรือ “วัน นี้มาแล้ว” และมีลีลาการร้องรับส่งของลูกคู่กับแม่ เพลงซึ่งมีจังหวะกระแทกกระทั้นตามสภาพการ พายเรืออย่างพร้อมเพรียงกัน ความจริงแล้วชาว ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาผู้ประกอบประเพณีเล่นเพลงเรือ แหลมโพธิ์จะเรียกบทเพลงลักษณะนี้ว่าเพลงยาว เป็นส่วนใหญ่ อันแสดงให้เห็นว่าเพลงยาวซึ่งต่อมา นำมาใช้กับการละเล่นในประเพณีชักพระซึ่งเรียก ว่าเพลงเรือด้วยนั้น น่าจะมีรูปแบบคำประพันธ์ที่ แพร่กระจายอยู่ในวัฒนธรรมกาพย์กลอนของชาว ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาในวงกว้าง เช่น อยู่ในนิราศ หนึ่งทะเล ในรา เป็นต้น อันเป็นวัฒนธรรมร่วมใน ลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา สังเกตอยู่ เนื่องจากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้ขึ้นชื่อ ว่าเป็นศูนย์รวมแห่งวัฒนธรรมกาพย์กลอนของชาวใต้ มีกวี นักสวด และศิลปินนักแสดงเกิดขึ้นมากมาย ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแห่งนี้ ฉะนั้นสิ่งที่ปรากฏ อยู่ทั่วไปเช่นรูปแบบคำประพันธ์จึงไม่ถูกนำมา ประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์อย่างชัดแจ้ง

unสรุป

เห็นได้ว่าอัตลักษณ์ของคนใต้ที่ถูกประกอบ สร้างผ่านเพลงเรือภาคใต้ มีลักษณะหลากหลาย ตามบริบทของสังคมร่วมสมัย ความเป็นท้องถิ่น นิยมในเรื่องภาษา อารมณ์ขัน และวิถีชีวิตท้องถิ่น ในสังคมเกษตรกรรมยังคงถูกเลือกมานำเสนอใน สังคมยุคใหม่ อย่างไรก็ดีตามความเป็นจริงในสังคม อาจดำรงอยู่อย่างตรงกันข้ามกับบทเพลง เป็นต้น ว่าเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ได้ใช้หรือไม่รู้จักภาษาดั้งเดิม ของท้องถิ่นอีกต่อไปแล้ว เนื้อเพลงของเพลงเรือ จึงพยายามประกอบสร้างอัตลักษณ์แบบเดิมให้ยังคงอยู่ผ่านท่าทีของการโหยหาอดีต อีกนัยหนึ่งก็เพื่อ พยายามช่วงชิงหรือต่อสู้กับค่านิยมสมัยใหม่ ภาษาถิ่น วิถีท้องถิ่น จึงถูกนำมาใช้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อต่อสู้กับความศิวิไลซ์ในขณะเดียวกันเพื่อแสดง ตัวตนของการเป็นคนทันสมัยใส่ใจสังคมและ

โลกแวลลุ่ม จึงได้ประกอบสร้างท่าที่ดังกล่าวผ่านเพลงเรือด้วยโดยแสดงผ่านท่าที่ของการเป็นผู้สนับสนุนรัฐ ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าคนใต้ได้ต่อรองให้อัตลักษณ์ของตนได้หยั่งยืนในสังคมด้วยการคล้อยตามนโยบายของรัฐส่วนกลาง การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของคนใต้ผ่านเพลงเรือภาคใต้จึงเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของคนใต้ยุคใหม่ที่สนใจสังคม เป็นผู้สนับสนุนรัฐอย่างเต็มที่ ควบคู่ไปกับการเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมก่อนเก่าอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน ■

เอกสารอ้างอิง

กำจร หลุยยะพงศ์. (2556). ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์ และชาติ.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เจตนา นาควัชระ. (2542). **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.

ลาวัญย์ สังขพันธานนท์. (2552). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ในนิทานพื้นเมืองลาลุ่ม. **มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 6(3), 107 - 123.

นิลินี หนูพินิจ. (2551). “ภาพยนตร์ไทยกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้.” **วิทยานิพนธ์วารสาร ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**.

